

ШУКАЛО І. В.,
аспірантка кафедри трудового,
екологічного та аграрного права
(Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника)

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.23>

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ САНІТАРНО-ЗАХИСНИХ ЗОН В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню особливостей державного екологічного контролю за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон в Україні, визначенню суб'єктів його здійснення. На підставі аналізу нормативно-правових актів, окреслено та акцентовано увагу на необхідності вирішення окремих проблемних питань у правовому регулюванні державного екологічного контролю. Встановлено, що ефективність державного екологічного контролю за дотриманням санітарно-захисних зон багато в чому залежить від ефективної організації системи державних органів, діючого законодавства, у нормативних положеннях яких розкривається їхня компетенція. У статті розглянуто повноваження контролюючих органів, які складають зміст контролю. Загальний екологічний контроль здійснює Державна екологічна інспекція, повноваження якої проаналізовано шляхом систематизації за певними критеріями: повноваження, пов'язані із організаційним забезпеченням контрольної діяльності; повноваження, пов'язані із виданням актів контролю; координаційні повноваження; правоохоронні повноваження – пов'язані з реалізацією засобів для усунення, запобігання причин і умов порушень та притягнення до відповідальності правопорушників. Спеціальний державний екологічний контроль у досліджуваній сфері реалізується в рамках діяльності Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужби). Вузькопрофільний державний контроль за окремими напрямками інспектування здійснює також Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр) та Державний комітет ядерного регулювання України (Держатомреагування). Посилення державного екологічного контролю за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон стимулюватиме суб'єктів господарювання дотримуватись правових приписів, дисциплінує їх.

Ключові слова: екологічний контроль, санітарно-захисні зони, державний контроль за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон, повноваження органів державного контролю.

Shukalo I. V. Legal support of state control over compliance with the legal regime of sanitary protection zones in Ukraine

The article is devoted to the research of the features of state environmental control over the observance of the legal regime of sanitary protection zones in Ukraine and the definition of the subjects of its implementation. Based on the analysis of regulatory and legal acts, attention has been outlined and focused on the need to address distinct problematic issues in the legal regulation of state environmental control. It has been established that the effectiveness of state environmental control over the observance of sanitary protection zones largely depends on

the efficient organization of the system of state bodies and the current legislation, in the regulations of which their competence is revealed. The article examines the powers of the regulatory authorities that make up the content of control. General environmental control is carried out by the State Environmental Inspectorate, whose powers analyzed by systematization according to certain criteria: powers related to organizational support of control activities; powers related to the issuance of control acts; coordination powers; law enforcement powers associated with implementation of means to eliminate and prevent causes and conditions of violations and to bring offenders to justice. Special state environmental control in the studied area is implemented within the framework of the activities of the State Service of Ukraine on Food Safety and Consumer Protection, with the help of which tasks are solved and immediate objectives are achieved. Narrow-profile state control over certain areas of inspection is also carried out by the State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography and Cadastre and the State Committee for Nuclear Regulation of Ukraine. The tightening of the function of state environmental control over compliance with the legal regime of sanitary protection zones will encourage, business entities, to comply with legal regulations and discipline them.

Key words: *environmental control, sanitary protection zones, state control of compliance with the legal regime of sanitary protection zones, powers of state control bodies.*

Вступ. Споживацьке ставлення до навколишнього природного середовища, його забруднення, експлуатація підприємствами природних ресурсів без дотримання законодавчо закріплених вимог спричиняє руйнівний вплив на довкілля, життя і здоров'я населення та гальмує сталий розвиток держави. Необхідність створення екологічнобезпечних умов життєдіяльності суспільства ставить пріоритетним завданням забезпечення в Україні оперативного, дієвого, спрямованого на попередження заподіяння шкоди, державного екологічного контролю. Залишаючись інструментом екологічного права, роль і значення державного екологічного контролю посилюється.

В українській науковій доктрині системний та якісний аналіз загального теоретико-правового базису екологічного контролю чи окремих його аспектів представлений в працях А. П. Гетьмана, І. І. Каракаша, Н. Р. Кобецької, В. В. Костицького, М. В. Краснової, Н. Р. Малишевої, Ю. С. Шемшученка, В. В. Шульги та ін. Крім того, екологічний контроль є предметом самостійних спеціальних досліджень. Так, монографічна робота О. Ф. Андрійко присвячена організаційно-правовим засадам державного контролю в Україні [1]. Поняття і зміст державного контролю у сфері охорони довкілля України та відмінність понять нагляду та контролю у сфері охорони навколишнього середовища досліджував О. В. Головкін [2; 3]. Екологічний контроль у сфері використання та охорони надр став предметом дослідження О. А. Грицан [4]. У науковому дослідженні В. М. Комарницького увагу приділено проблемам, які мають бути вирішені в процесі реформування державного контролю в Україні та питаннях удосконалення правового регулювання законодавчого забезпечення контрольної діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища [5]. Однак, не зважаючи на доволі значну кількість наукових публікацій щодо екологічного контролю загалом, питання державного контролю саме у сфері забезпечення правового режиму санітарно-захисних зон залишається недослідженим.

Постановка завдання. Автор ставить за мету з'ясувати характерні особливості державного екологічного контролю за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон, визначити суб'єктів його здійснення та проаналізувати механізми реалізації ними контрольної функції.

Результати дослідження. О. В. Головкін пропонує визначити державний контроль у сфері охорони довкілля як діяльність уповноважених суб'єктів, які здійснюють перевірку додержання та виконання чинного природоохоронного законодавства [2, с. 76]. Ю. С. Шемшученко звертає увагу на те, що контроль не виступає в ізольованому вигляді, а реалізується

стосовно конкретного предметного змісту, тому обсяг контрольної діяльності в галузі охорони навколишнього середовища і методи її ведення диференціюються в залежності від конкретної сфери чи галузі управління, а також від місця органу, що здійснює контрольні повноваження, в загальній системі державного механізму [6, с. 13].

З'ясування змісту контролю за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон здійснюється на основі розуміння екологічного контролю загалом та розкривається у наступних його різновидах: 1) державному; 2) громадському; 3) виробничому. Сьогодні не залишається сумнівів, що домінуюче становище серед інших видів контролю посідає державний екологічний контроль, який продовжує бути ефективним інструментом у забезпеченні дотримання та виконання еколого-правових вимог щодо екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів. Однак, до сьогоднішнього часу не усунені проблеми у правовому регулюванні державного екологічного контролю, які пов'язані із тим, що:

– законодавство України немає спеціального закону, який би унормовував питання здійснення екологічного контролю та не наводить легального визначення поняття екологічного контролю, а лише офіційно закріплює його у положеннях Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»;

– положення щодо здійснення екологічного контролю містяться у нормах Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», однак не всі вони відповідають змісту функції екологічного контролю.

– положення вітчизняного законодавства не адаптовані до європейських приписів та стандартів охорони навколишнього природного середовища.

Звернемо увагу, що реформування державного екологічного контролю розпочалось у 2017 році після схвалення Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 616-р Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього середовища в Україні. План заходів щодо реалізації Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього середовища в Україні, який було розроблено на період 2018–2020 років, на сьогодні в повній мірі не виконаний. Неодноразово на розгляд Верховній Раді України подавались законопроекти, які на думку їхніх авторів, повинні були вирішити проблеми правового регулювання і практичного здійснення державного екологічного контролю та зробити його дієвим, прозорим і більш ефективним, але станом на 2023 рік жоден з них не було прийнято. Правове забезпечення реформування екологічного контролю шляхом прийняття спеціального нормативно-правового акту та посилення відповідальності за порушення природоохоронного законодавства забезпечить перехід до створення ефективної системи державного контролю за дотриманням усього спектру природоохоронного законодавства органами влади, суб'єктами господарювання та фізичними особами. Затягування реформування екологічного контролю негативно впливає на довкілля, особливо в умовах повномасштабної війни, коли екологічний стан в місцях бойових дій та по всій території України суттєво погіршився. Така ситуація також не сприяє розробці методики створення доказової бази для подальшого притягнення винних осіб до відповідальності та стягнення відшкодування за екологічну шкоду, яка спричинена навколишньому природному середовищу України внаслідок військових дій.

Державний екологічний контроль за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон є одним із видів державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища та державного контролю загалом, який характеризується таким:

– здійснюється стосовно всіх об'єктів, навколо яких функціонують санітарно-захисні зони, спеціально створеними для цього органами влади, які за своїм статусом мають необхідний обсяг владних повноважень та можуть застосовуватись до підконтрольного еколого-небезпечного об'єкта;

– спрямований на забезпечення виконання законодавства про санітарно-захисні зони, а також виявлення, попередження та припинення дій, що порушують вимоги чинного законодавства про правовий режим санітарно-захисних зон;

– передбачає здійснення процедурної діяльності, що проходить поетапно і починається із визначення підконтрольного об'єкта, підготовки і безпосередньої реалізації контролюючих заходів уповноваженим державним органом та закінчується прийняттям рішень за результатами перевірок;

– результатом контролю є активне втручання за фактами виявлених порушень правового режиму санітарно-захисних зон на предмет їх усунення, видання контрольно-правових актів, а виявлені під час перевірок правопорушення є підставою для притягнення до юридичної відповідальності – цивільно-правової, адміністративної, дисциплінарної, кримінальної.

Варто погодитись з В. В. Костицьким, який зазначає, що для досягнення цілей контролю важливим є систематичність, послідовність, всебічність і гласність проведення аналізу з обов'язковими висновками та реагуванням на виявлені недоліки в роботі органів влади та інших об'єктів контролю [7, с. 592]. Ефективність державного екологічного контролю за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон багато в чому залежить від раціональної системи державних органів, в компетенцію яких входить його здійснення, та належного організаційного забезпечення.

З метою виконання функції загального екологічного контролю створена Державна екологічна інспекція, діяльність якої пов'язана з необхідністю реалізації управлінських рішень та забезпечення законності в сфері охорони навколишнього природного середовища. Державна екологічна інспекція у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства та діє на підставі Положення про Державну екологічну інспекцію України, яке затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 р. № 275 [8]. Згідно з п. 1 Положення Державна екологічна інспекція України (Держекоінспекція) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра екології та природних ресурсів України і реалізація державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Компетенція Держекоінспекції визначена у статті 20² Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [9]. Зміст контролю полягає в реалізації Держекоінспекцією її компетенції, що зумовлює виконання деталізованих у п. 4 та п. 6 Положення про Державну екологічну інспекцію України від 19 квітня 2017 року повноважень, які за їх змістом можна об'єднати в такі укрупнені блоки.

I. Повноваження, пов'язані із організаційним забезпеченням контрольної діяльності. До них можна віднести повноваження, передбачені п.п. 4.2; 4.3; 4.3⁻¹; 4.5⁻¹; 4.5⁻²; 4.11; 6.6; 6.7; 6.8; 6.9; 6.10; 6.11; 6.13; 6.14 Положення, серед яких:

– проведення перевірок (у тому числі документальних) із застосуванням інструментально-лабораторного контролю, складання відповідно до законодавства актів за результатами здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції, надання обов'язкових до виконання приписів щодо усунення виявлених порушень вимог законодавства та здійснення контролю за їх виконанням і здійснення лабораторних вимірювань (випробування);

– проведення перевірок стану організації та здійснення виробничого контролю за дотриманням суб'єктами господарювання нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин, за здійсненням інструментально-лабораторних вимірювань параметрів викидів забруднюючих речовин із стаціонарних і пересувних джерел та ефективності роботи газоочисних установок, за дотриманням установлених нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин, за якістю і кількістю скинутих у водні об'єкти зворотних вод і забруднюючих речовин та за якістю води об'єктів у контрольних створах і перевірку дотримання правил визначення якості вод;

– здійснення збирання, обробки та проведення аналізу інформації щодо дотримання вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції;

– безперешкодне обстеження в установленому законодавством порядку підприємств, установ та організацій, їх об'єктів нерухомого майна, виробничих потужностей та технічного обладнання під час здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища та з метою здійснення розрахунку розміру шкоди, збитків і втрат, завданих навколишньому природному середовищу та природним ресурсам держави внаслідок виникнення аварій, надзвичайних ситуацій, військової агресії, військових, терористичних або інших злочинних дій;

– здійснення відповідно до закону фотографування, звукозапису, кіно- і відеозйомки, зокрема з літальних апаратів та із застосуванням космічних технологій, як допоміжний засіб для запобігання та розкриття порушень законодавства, здійснення нагляду (контролю) за додержанням якого належить до повноважень Держекоінспекції.

II. Повноваження, пов'язані із виданням актів контролю. Так, Держекоінспекція:

1) надає центральним і місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування обов'язкові до виконання приписи щодо усунення виявлених порушень вимог законодавства з питань, що належать до його компетенції, інформує дозвільні органи про надані приписи суб'єктам господарювання, що здійснюють діяльність на підставі дозволів у сфері охорони навколишнього природного середовища, та здійснює контроль за їх виконанням (п. 4.4 Положення);

2) складає протоколи про адміністративні правопорушення, розглядає справи про адміністративні правопорушення, накладає адміністративні стягнення у випадках, передбачених законом (п. 4.7 Положення);

3) пред'являє претензії про відшкодування шкоди, збитків і втрат, заподіяних державі в результаті порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, з питань, що належать до її компетенції, та розраховує їх розмір (п. 4.8 Положення);

4) вносить у встановленому порядку центральним органам виконавчої влади, їх територіальним органам, місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування вимоги щодо приведення у відповідність із законодавством прийнятих ними рішень з питань, що належать до компетенції Держекоінспекції (п. 4.6 Положення).

III. Координаційні повноваження або ж повноваження, пов'язані з процесом координавання, підготовки, планування та здійснення ефективної роботи, серед яких Положення визначає права Держекоінспекції:

1) одержувати безоплатно від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань (п. 6.3 Положення);

2) залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, працівників центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) (п. 6.1 Положення);

3) залучати працівників правоохоронних органів до здійснення заходів з державного нагляду (контролю) з питань, що належать до її компетенції (п. 6.2 Положення);

4) здійснювати міжнародне співробітництво, забезпечувати виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України, з питань, що належать до її компетенції, брати участь у підготовці міжнародних договорів України та відповідно до законодавства укладати міжнародні договори України міжвідомчого характеру (п. 4.15 Положення);

5) користуватися безоплатно інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами (п. 6.5 Положення);

6) брати участь у формуванні державного замовлення на підготовку фахівців у відповідній сфері (п. 4.17 Положення);

7) організувати науково-технічну, інвестиційну, інформаційну, видавничу діяльність (п. 4.14 Положення). Крім цього, на Держекоінспекцію покладається здійснення й інших повноважень, визначених у п.п. 4.1; 4.12; 4.13; 4.16; 6.4 Положення тощо.

IV. Правоохоронні повноваження – пов’язані з реалізацією засобів для усунення, запобігання причин і умов порушень та притягнення до відповідальності правопорушників (п.п. 4.5; 4.8¹; 4.9; 4.10; 6.12; 6.15; 6.16 Положення). Наприклад, Держекоінспекція:

1) вживає в установленому порядку заходів досудового врегулювання спорів, виступає позивачем та відповідачем у судах;

2) звертається до суду із позовом щодо: обмеження чи зупинення діяльності суб’єктів господарювання і об’єктів незалежно від їх підпорядкування та форми власності, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, вимог дозволів на використання природних ресурсів, з перевищенням нормативів гранично допустимих викидів в атмосферне повітря забруднюючих речовин, впливу фізичних та біологічних факторів, лімітів скидів забруднюючих речовин; визнання протиправними дій чи бездіяльності фізичних і юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців, органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових осіб, про визнання недійсними індивідуальних актів або їх окремих частин, правочинів, що порушують вимоги законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

3) викликає громадян та посадових осіб органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування для одержання усних та письмових пояснень у зв’язку з порушенням ними вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції.

Таким чином, приходимо до висновку, що Держекоінспекція наділена широким спектром повноважень щодо проведення комплексних перевірок підприємств на предмет дотримання ними законодавчо визначених еколого-правових вимог, в тому числі в частині дотримання правового режиму санітарно-захисних зон.

Окрім Держекоінспекції функціями контролю за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон наділені й інші спеціально уповноважені державні органи України, зокрема Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба), яка є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. У зв’язку з ліквідацією Державної санітарно-епідеміологічної служби України, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 29. 10. 2017 № 348, на Держпродспоживслужбу було покладено функцію здійснення спеціального контролю в широких сферах діяльності. В п. 3 Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [10], затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 667, визначено основні її завдання, серед яких:

– із здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення (крім виконання функцій з реалізації державної політики у сфері епідеміологічного нагляду (спостереження) та у сфері гігієни праці та функцій із здійснення дозиметричного контролю робочих місць і доз опромінення працівників);

– із здійснення в межах компетенції контролю за факторами середовища життєдіяльності людини, що мають шкідливий вплив на здоров’я населення тощо.

Для виконання покладених завдань Держпродспоживслужбою застосовуються наступні процедури: складання щорічного плану проведення планових перевірок, підготовка до проведення заходів із нагляду (контролю), проведення різних видів перевірок – планової, позапланової, виїзної, документарної, складання акта за результатами перевірки та вжиття заходів за результатами перевірки; вжиття заходів з контролю за усуненням виявлених порушень та організація заходів з профілактики порушень обов’язкових вимог.

Держпродспоживслужба здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи. Зокрема, у структурі Держпродспоживслужби діє Департамент державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення [11].

Під час перевірки інспектори Держпродспоживслужби керуються Актом перевірки, який затверджено наказом Міністерства охорони здоров’я України від 4 серпня 2020 р. № 1788 [12].

Він містить вичерпний перелік питань щодо проведення заходів державного нагляду (контролю), що мінімізує корупційні ризики. Саме у додатку 3 до вищезазначеного Акту наявний перелік питань щодо проведення заходу державного нагляду (контролю) Держпродспоживслужби щодо дотримання суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення при здійсненні промислової, сільськогосподарської та виробничої діяльності та наданні послуг, серед яких питання, які стосуються наступного:

- чи розпланована та упорядкована територія санітарно-захисної зони
- чи витримано розміри санітарно-захисної зони від джерел шкідливості підприємства до житлової забудови, чи розмір санітарно-захисної зони та санітарних розривів від сільськогосподарського підприємства (виробничого комплексу) визначено відповідно до вимог законодавства
- чи відповідає санітарним нормам атмосферне повітря в населеному пункті, на території підприємства, повітря у виробничих та інших приміщеннях тривалого чи тимчасового перебування людей; концентрації та рівні шкідливих факторів на зовнішній межі санітарно-захисної зони не перевищують їх гігієнічні нормативи
- чи розміри санітарно-захисної зони від майданчика-накопичувача промвідходів до сельбищної території визначені з врахуванням виду, агрегатного стану і класу небезпеки відходів тощо.

Підсумовуючи сказане, вбачаємо, що після ліквідації Державної санітарно-епідеміологічної служби України, саме в рамках діяльності Держпродспоживслужби серед широкого спектру напрямів її контролюючої діяльності реалізується державний екологічний контроль за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон, вирішуються завдання і досягаються його цілі. Водночас, Т. Б. Гаман, вірно зазначає: «Сьогодні функції Державної санітарно-епідеміологічної служби України поділені між Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Міністерством охорони здоров'я України та Державною службою України з питань праці, проте без відповідного законодавчого супроводу, що створює проблеми у реалізації ними своїх повноважень та потребує негайного вирішення» [13, с. 33]. Таким чином, вважаємо, що важливим сьогодні є вдосконалення законодавчого базису здійснення Держпродспоживслужбою контрольної діяльності.

Свою чергою, спеціальний вузькопрофільний державний контроль за окремими напрямками інспектування здійснює також Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр), оскільки однією з сфер діяльності є державний контроль за використанням та охороною земель. В п. 4.33 Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 15 [14] закріплено, що Держгеокадастр відповідно до покладених на нього завдань організовує та здійснює державний контроль за використанням та охороною земель усіх категорій та форм власності, зокрема у частині додержання вимог земельного законодавства щодо використання та охорони земель.

Перелік питань щодо проведення Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру заходу державного нагляду (контролю) закріплено наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 6 листопада 2018 р. № 538 [15]. Акт, який складається за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері використання та охорони земель включає перелік питань щодо проведення заходу державного нагляду (контролю), серед яких є питання стосовно виконання власником землі та землекористувачем, у тому числі орандарем, заходів передбачених затвердженою в установленому порядку документацією землеустрою. Закон України «Про землеустрій» [16] надає визначення поняття заходів із землеустрою. Це передбачені документацією із землеустрою роботи щодо раціонального використання та охорони земель, формування та організації території об'єкта землеустрою з урахуванням їх цільового призначення, обмежень у використанні та обмежень (обтяжень) правами інших осіб (земельних сервітутів), збереження і підвищення родючості ґрунтів. Оскільки до них належать обмеження у використанні земель, а санітарно-захисні зони

виступають як обмеження прав на землю, то Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, здійснює щодо них державний контроль.

Додатковий контроль у рамках державного регулювання безпеки на особливо небезпечних об'єктах, навколо яких встановлюються і функціонують санітарно-захисні зони, а саме атомних станціях (АС), здійснює Державний комітет ядерного регулювання України відповідно до Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку». Загальні положення безпеки атомних станцій, затверджені наказом Держатомрегулювання України від 19 листопада 2007 р. № 162 [17] у п. 5.4.2 закріплюють: Держатомрегулювання визначає критерії та вимоги щодо безпеки АС, видає ліцензії та дозволи на виконання робіт на відповідних етапах життєвого циклу АС, здійснює державний нагляд за дотриманням нормативних вимог та умов наданих дозволів, включаючи примусові заходи, відповідно до законодавства. Проектом АС не тільки обґрунтовуються розміри санітарно-захисної зони, але й відповідно до вимог нормативних документів передбачається контроль за радіаційною обстановкою в санітарно-захисній зоні та здійснення радіаційного моніторингу за станом об'єктів навколишнього природного середовища. Кожна АС оснащується автоматизованою системою контролю, яка призначена для здійснення безперервного автоматичного контролю за радіаційним станом території АС, санітарно-захисної зони і зони спостереження.

Висновки. Контроль є невід'ємним елементом правового режиму санітарно-захисних зон. Поряд з громадським, виробничим контролем, найбільший інтерес становить власне державний екологічний контроль за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон, який здійснюється контролюючими органами через проведення перевірок, спостережень, видачу обов'язкових до виконання вказівок, рекомендацій, приписів, накладення заборон та обмежень, притягнення до юридичної відповідальності. Відсутність належного державного контролю не дозволяє виявити, проаналізувати зміни, які потребують внесення коректив у правове та практичне поле задля вирішення екологічних проблем. На нашу думку, на низьку результативність державного екологічного контролю дотримання правового режиму санітарно-захисних зон впливають декілька факторів: по-перше, сучасний стан правового регулювання державного екологічного контролю за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон, який не є задовільним; по-друге, недосконалі організаційна система суб'єктів здійснення контролю, оскільки існує проблема розмежування та дублювання повноважень екологічного контролю за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон між численними органами державної виконавчої влади у сфері охорони довкілля. Зокрема, контролюючими повноваженнями дотримання правового режиму санітарно-захисних зон наділені Держекоінспекція, Держпродспоживслужба, Держатомрегулювання та Держгеокадастр. Крім того, на вищезазначені органи покладається здійснення й ряду інших повноважень, не пов'язаних з реалізацією функції контролю. Оскільки в рамках діяльності Держпродспоживслужби реалізується спеціальний екологічний контроль за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон, вважаємо необхідним ввести зміни до Положення про Держпродспоживслужбу у частині нормативного закріплення прямого повноваження щодо контролю за дотриманням правового режиму санітарно-захисних зон. Усунення вищезазначених факторів та чітке закріплення законодавцем повноважень контролюючих органів сприятиме забезпеченню оперативного, прозорого та дієвого державного екологічного контролю.

Список використаних джерел:

1. Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади: монографія. Київ: Наук. думка, 2004. 304 с.
2. Головкін О. В. Поняття та зміст державного контролю у сфері охорони довкілля в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 6. С. 70–77.
3. Головкін О. В. Співвідношення понять контролю та нагляду у сфері охорони навколишнього середовища. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Серія правознавство. Вип. 578. 2011. С. 8–12.

4. Грицан О. А. Правові засади екологічного контролю за використання та охороною надр: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2017. 176 с.
5. Комарницький, В. М. Удосконалення контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища: правові та організаційні питання. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 2 (86). С. 217–224.
6. Шемшученко Ю. С. Державний і громадський контроль у галузі охорони навколишнього середовища. Київ: Знання, 1980. 48 с.
7. Костицький В. В. Екологія перехідного періоду: право, держава, економіка (економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні). Київ: ІЗП і ПЗ, 2004. 772 с.
8. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України: постанова КМУ від 19 квітня 2017 р. № 275. *Офіційний вісник України*. 2017. № 36. Ст. 1131.
9. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.
10. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 667. *Офіційний вісник України*. 2015. № 73. Ст. 2402.
11. Структура Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів. URL: <https://dpss.gov.ua/sluzhba/struktura> (дата звернення: 18.01.2023).
12. Про затвердження уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 4 серпня 2020 р. № 1788. *Офіційний вісник України*. 2020. № 101. Ст. 3316.
13. Гаман Т. Б. Формування та реалізація державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення. *Ефективність державного управління*: зб. наук. пр. Вип. 3/4 (68/69): у 2 ч. Ч.1 / за заг. ред чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів: НЛТУ України, 2021. С. 33–47.
14. Про затвердження Положення Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 15. *Офіційний вісник України*. 2015. № 7. Ст. 164.
15. Про затвердження уніфікованої форми акта, що складається за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо додержання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері використання та охорони земель, та інших форм розпорядчих документів: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 6 листопада 2018 р. № 538. *Офіційний вісник України*. 2018. № 98. Ст. 3263.
16. Про землеустрій: Закон України від 22 квітня 2003 р. № 858-ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 282.
17. Про затвердження Загальних положень безпеки атомних станцій: наказ Держатомрегулювання України від 19 листопада 2007 р. № 162. *Офіційний вісник України*. 2008. № 9. Ст. 226.

